

Oponentský posudek diplomové práce
Obor: Český jazyk a literatura – Fonetika

Lenka Vyháňková:

Vliv vzdělání na schopnost maskovat svůj hlas

Diplomová práce Lenky Vyháňkové patří v českém prostředí k prvním studentským pracím, které se zabývají forenzní tematikou. V tomto případě je tématem práce maskování hlasu a schopnost tohoto maskování v závislosti na stupni vzdělání mluvčího. Téma maskování hlasu bylo u nás zpracováváno vůbec poprvé a dalo základ databázi, která bude bezesporu užitečná pro další výzkum.

Práce má zhruba 120 stran, které jsou doprovozeny dalšími 20 stranami příloh. Příklady zvukových dokladů, případně TextGridů přiloženy nejsou, čímž je poněkud ztíženo hodnocení.

Přibližně polovinu textu tvoří teoretická část, která přináší informace o sociofonetice, forenzní fonetice a o maskování hlasu. Tato část vyniká obsahovou sdělností založenou na důkladném studiu značného množství odborné literatury, logickým strukturováním a vysokou úrovní jazykovou, tedy jasným a srozumitelným stylem, a také – což bohužel nebývá úplně běžné – téměř úplnou absencí pravopisných nedostatků. Diplomantka tak vytvořila velmi dobrý teoretický základ pro další práce, jejichž tématem bude právě forenzní fonetika.

Praktická část diplomové práce zahrnuje popis metody experimentu, výsledky poslechové a akustické analýzy, diskusi a závěr. Vykazuje však jisté sporné body či nedostatky, z nichž některé nastiňují v pořadí, které nereflektuje jejich významnost.

Otázkou zásadní zřejmě bude již samotný výběr faktorů, na něž by mohly záviset individuální strategie maskování hlasu, a sice stupeň vzdělání.

Z hlediska metodického pak při autorčině široké obeznamenosti s experimenty podobného typu považují za neadekvátní čas, který využívali mluvčí na promyšlení a přípravu způsobu maskování, jakož i na nácvik textu. Čas sice nebyl omezen, leč obvykle mluvčím stačilo několik minut (s. 57), přičemž do té doby neznali účel výzkumu, tedy že půjde o maskování. Tím se velmi pravděpodobně zvyšuje riziko, že mluvčí bude při samotném nahrávání nekonzistentní a nebude schopen způsob a míru maskování zachovat (s. 60, 72).

Zvolený metodický postup se tak může odrážet jak ve výsledcích poslechových testů, tak ve výsledcích akustických měření. Se základem vytvořené databáze proto bude nadále nutno pracovat velmi obezřetně. (Samotný text výhrůžného hovoru je v podstatě prepisem autentického výhrůžného hovoru, který byl částečně doplněn, stylově však poněkud neorganicky, což by mohlo při nedostatečně nacvičeném čtení budit ve čtenáři jisté rozpaky a odvádět pozornost od maskování.)

Celkově se druhá, praktická část práce na rozdíl od části první vykazuje nízkou vstřícnost ke čtenáři. V první řadě jde o nepřehlednost textů v kapitole Výsledky (6), kde by zhusta napomohlo orientaci o stupeň jemnější desetinné členění (např. 6.1.1, 6.2 – členění dle stupně vzdělání), zvýraznění zobecňujících vyjádření oproti konkrétním poznatkům, leckde alespoň členění na odstavce a jasné oddělení dílčích shrnutí (např. s. 81). Některé tabulky by patřily spíše do přílohy (např. tab. 16 atd.), zatímco tabulky srovnávající jednotlivé skupiny mluvčích mezi sebou by jistě byly přínosem, už s ohledem na téma práce. Absence legendy u „obrázků“ a tabulek alespoň v některých případech znesnadňuje orientaci, vysvětlení je nutno dohledávat v textu nebo domýšlet. Zobrazení výsledků měření vokálních formantů (6.2.2) je v této formě spíše nadbytečné.

Chybí vysvětlení, na jakém principu byla vybrána cílová slova, a není úplně snadno dohledatelné, zda akustická měření probíhala právě na nich, či na nějak upraveném celém projevu.

V podkapitole Některé forenzně relevantní rysy nalezené v projevech (s. 73, 6.1.2) postrádám zmínku o tom, zda uvedené rysy byly relevantní i pro diplomovou práci při identifikaci mluvčího v rámci provedeného poslechového textu, nebo zda je míněna relevantnost obecně forenzně fonetická.

Samostatným problémem je v tomto pojetí akustická analýza maskované a nemaskované řeči, jejíž omezení sice autorka popisuje v rámci závěrečné Diskuse (7.4), avšak do té doby nechává čtenáře na pochybách, zda a jakou výpovědní hodnotu mají výsledky vycházející z neopravených dat chybujícího analyzačního programu. Pokud mělo jít od začátku pouze o hrubé ověření, že existují akustické rozdíly inter- a intrapersonální při maskování a bez něj, pak bylo třeba na tento záměr upozornit již v textu, neboť i další výsledky (viz např. histogramy aj.) jsou založeny na neupravených datech.

Rozdíly v základní frekvenci mezi maskovanou a nemaskovanou řečí u jednotlivce nelze zjednodušovat na důsledek snížení či zvýšení polohy hrtanu a polohu hrtanu opět nelze vztahovat jen k typu fonace (s. 82).

Mezi změny v artikulaci hlásek (6.3.3), jež lze považovat za relevantní při maskování řeči, patrně nemůžeme počítat příklady na obrázku 23 a 24.

Podkapitola Poslechový test (6.4) ve své stručnosti postrádá alespoň pokus o přehledné zpracování možné souvislosti mezi typem maskování (včetně jejich případných kombinací) a identifikovatelností mluvčího. Tabulka s výsledky pro jednotlivé mluvčí nevypovídá mnoho.

K mnoha omezením a obtížím v rámci diplomové práce se autorka výstižně vyjadřuje zejména v kapitole Diskuse (7) a v patřičně skromně formulovaném Závěru (8), ač by tyto zásadní poznámky měly být raději uváděny už na patřičných místech v textu, a to i s vysvětlením.

U obhajoby bych mimo jiné doporučoval, aby diplomantka upřesnila, o čí sluchový dojem jde v souvislosti s HNR (s. 112) a co má na mysli zavřeností krátkého a dlouhého /i/ a dále /e/ (s. 114), pokud nejde o výraz závěrečné uspěchanosti.

Přes zmíněné nedostatky je třeba konstatovat, že diplomantka odvedla materiálově velmi náročnou práci, vyzkoušela některé metodické postupy a prokázala vynikající orientaci v odborné literatuře.

Předkládaná práce splňuje svým obsahem i rozsahem požadavky kladené na magisterskou práci. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

V Praze dne 28. 1. 2013

.....

PhDr. Pavel Machač, Ph.D.

Ústav obecné lingvistiky FF UK